

АСОЦІАЦІЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ
ПРИВАТНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ЕКОНОМІКА І УПРАВЛІННЯ

1(89)/2021

Журнал засновано у листопаді 1998 р.

Виходить щокварталу

- **НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ЕКОНОМІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ПРОГРАМИ**
- **ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**
- **ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ**
- **МЕНЕДЖМЕНТ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**
- **ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ І КРЕДИТ**
- **СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ**
- **ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА УПРАВЛІННІ**
- **ЕКОНОМІКА ОСВІТИ**
- **ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ**
- **В ЄДИНОМУ ОСВІТЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ**
- **СВІТОВИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ**
- **З ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**
- **ВІСТІ З АСОЦІАЦІЇ**
- **НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ**

Київ 2021

УДК: 330:65
DOI: 10.36919

**ЕКОНОМІКА І
УПРАВЛІННЯ**

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 1 (89), 2021 рік

Засновники:

*Асоціація навчальних закладів України приватної форми власності,
Європейський університет*

Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ № 23939-13779 р. від 21.05.2019 року

**Публікації в журналі зараховуються як фахові в галузі економічних наук
відповідно до додатку 1 до наказу Міністерства освіти і науки України
від 17.03.2020 №409.**

*Друкується за рішенням Вченої ради Європейського університету
(№ 2 від 26 березня 2021 року), координаційної ради
Асоціації навчальних закладів України приватної форми власності
(№ 1 від 10 березня 2021 року)*

**Голова редколегії, керівник проекту
журналу «Економіка і управління» – І.І. Тимошенко
Головний редактор – О.В. Гривківська**

Редакційна колегія:

*Н.С. Прокопенко – заст. головного редактора,
З.І. Тимошенко – заст. головного редактора,
Є.В. Навродська – відповідальна за випуск,
Л.І. Антошкіна, П.Л. Арошидзе, Г.В. Блакита, Н.В. Васюткіна,
Л.О. Вдовенко, К. Грива (К. Grysa), О.Є. Гудзь, Н.М. Давиденко, І.М. Крейдич,
О.І. Кузьмак, В.М. Мельник, В.М. Орел, Р. Ребілас (R. Rebilas),
Л.В. Романова, О.О. Романовський, А.А. Сахно, А.О. Тимошенко,
Н.В. Трусова, А.В. Шостаковська, В.О. Шпильова*

УСІ ПРАВА ЗАСТЕРЕЖЕНІ

За достовірність фактичних даних, цитат, власних імен,
географічних назв тощо відповідають автори публікацій.
Статті англійською мовою друкуються в авторській редакції
та рекомендовані рецензентами.
Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.
Передруки і переклади дозволяються лише за згоди автора та видавця.

Відповідальна за випуск *Є.В. Навродська*
Комп'ютерний набір, верстка
та дизайн обкладинки *Н.М. Іванченко*

**Підписано до друку 10.03.2021 р. Формат 70x108^{1/16}. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 12,5. Обл.-вид. арк. 9,55. Тираж 200 прим. Зам. № .**

Адреса редакції: 03115, Київ, бульв. Акад. Вернадського, 16 В
Тел.: (044) 452-76-55; e-mail: assoc@kyiv.e-u.in.ua, www.assoc.e-u.in.ua

Підготовлено у видавництві та
надруковано на поліграфкомбінаті Європейського університету
Адреса: 03115, Київ, вул. Депутатська, 15/17.
Тел.: (044) 503-33-96

© Економіка і управління, 2021

УДК: 336

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2021.73

*Ю.М. Козут, Г.Л. Ковач-Румп,
Е.Г. Шебештень*

СТАН ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

До ключових чинників економічного зростання будь-якої країни належать стан фінансів і тенденції їх розвитку. Збалансована система фінансів і ефективне управління бюджетними ресурсами забезпечують формування сприятливого макроекономічного середовища для активізації підприємницької діяльності, збільшення інвестицій, належного соціального захисту населення. Проблеми в системі фінансів, особливо коли вони сягають критичного рівня, здатні продукувати економічні загрози національного масштабу. Розрив між доходами та видатками бюджету, неефективне й нецільове використання бюджетних ресурсів посилюють тиск на стабільність національної валюти, обумовлюють недофінансування видатків бюджету, погіршення системи соціального забезпечення та активне нарощування державного боргу, що закладає економічні проблеми для наступних поколінь, що наразі і переживає сучасна Україна, система державних фінансів якої опинилася в кризовому стані.

Розглянуто сучасний стан фінансової системи країни та напрями її реформування, визначено структуру фінансової системи та наведено шляхи її вдосконалення на основі європейського досвіду при проведенні асоціації між Європейським Союзом та Україною згідно стратегії розвитку України: стратегія національної модернізації. Проведено аналіз стану фінансової системи та запропоновано її реформування і, насамперед, державних фінансів, зокрема, бюджетної та податкової реформ, бюджетної та фіскальної децентралізації, що дасть змогу удосконалити систему державних фінансів і на їх основі здійснювати реформи фінансів усіх сфер, ланок і підсистем: фінансів суб'єктів господарювання, фінансів громадян, страхування, фінансового ринку. Фінансова система — це єдиний цілий організм на рівні держави і якщо хоч в одній ланці або підсистемі виникають порушення чинного законодавства, то, відповідно, це порушує всю цілісність системи. Це стосується також і державного контролю та фінансово-кредитної системи.

Обґрунтовано напрями реформування фінансової системи України, а також необхідність її збалансування, досліджено стан та вказані напрями стабілізації фінансової системи України та запропоновано шляхи її реформування, насамперед, державних фінансів, враховуючи світовий досвід.

The key factors of economic growth of any country are the state of finances and trends in their development. A balanced financial system and effective management of budgetary resources ensure the formation of a favorable macroeconomic environment for the intensification of entrepreneurial activity, increase investment, and proper social protection of the population. Problems in the financial system, especially when they reach a critical level, can produce economic threats on a national scale. The gap between budget revenues and expenditures, inefficient and inappropriate use of budget resources increase pressure on the stability of the national currency, lead to underfunding of budget expenditures, deterioration of the social security system and active increase in public debt, which poses economic problems for future generations.

The current state of the country's financial system and directions of its reform are considered, the structure of the financial system is determined and the ways of its improvement are given on the basis of European experience in conducting the association between The European Union and

Ukraine according to the development strategy of Ukraine: the strategy of national modernization. The state of the financial system is analyzed and its reform is proposed, first of all, public finances, in particular, budgetary and tax reforms, budgetary and fiscal decentralization, which will allow to improve the public finance system and on their basis to carry out financial reforms of all spheres and subsystems. economic objects, citizens' finances, insurance, financial market. The financial system is a single whole organism at the state level and if at least in one link or subsystem there are violations of current legislation, then accordingly it violates the integrity of the system, this applies to state control, financial and credit system.

The directions of reforming the financial system of Ukraine are substantiated, as well as the need for its balancing, the state and directions of stabilization of the financial system of Ukraine are studied, and the ways of its reforming, first of all, public finances are suggested.

Ключові слова: фінансова система, банківська система, бюджет, реформування, перспективи розвитку, міжнародний досвід.

Key words: financial system, banking system, budget, reforming, development prospects, international experience.

Актуальність теми. Розбудова ринкового господарства накладає свій відпечаток на функціонування фінансової системи та формує особливості створення національного доходу та сукупного продукту, що, вимагає, відповідно ознайомлення та врахування позитивного міжнародного досвіду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Питанням розвитку фінансової системи України присвячені наукові праці таких вчених, як Герд Елерс [11], Т.І. Єфименко [8], І.О. Луніної [3], В.В. Коваленко [2], М.І. Карлін [4] та багато інших. Однак, залишаються недослідженими питання сучасного стану та напрями розвитку фінансової системи, враховуючи міжнародний досвід.

Мета статті. Метою статті є визначення стану, проблем і тенденцій розвитку фінансової системи України. Відповідно до поставленої мети завдання дослідження полягають у вивченні чинників та особливостей, що впливають на її функціонування, враховуючи світові фінансові системи. Стан розвитку фінансової системи будь-якої держави є передумовою не лише її соціально-економічного розвитку в цілому, але і економічного розвитку її регіонів, зокрема. У період становлення України, як держави з розвинутою ринковою економікою, проблема збалансування існуючої фінансової системи є першочерговою, оскільки від її вирішення залежить темпи розширення сектору малих і середніх підприємств, а отже в кінцевому результаті – і темпи економічного розвитку країни. Оскільки наразі фінансово-економічна ситуація в Україні є складною і неоднозначною, пошук напрямів реформування, особливо фінансової системи, залишається своєчасною і актуальною.

Викладення основного матеріалу. Фінансова система України почала формуватися як національна тільки з 90-х років і пройшла значні зміни, але її проблемою є, насамперед, те, що вона не може ефективно і достовірно акумулювати фінансові ресурси з метою їх подальшого перерозподілу між усіма сферами, що призводить до незбалансованості всіх ланок фінансової системи та зниження конкурентоспроможності економіки країни.

Важливі зміни, які здійснюються у світовій системі фінансів, такі як трансформаційні процеси, які знаходять своє відображення у формуванні фінансової системи як одного з найбільш активних та складних елементів ринкової економіки.

Наразі фінансова система є одним з головних елементів країни, який вважається ознакою функціонування, формування та продуктивності загальнодержавної політики. Дана тематика вважається досить важливою, оскільки саме фінансова система забезпечує побудову результативної фінансової політики, спрямованої на зростання економіки і покращення якості життя населення, є рушійною силою, яка впливає не тільки на всі економічні і соціальні сфери держави, але і на кожного громадянина держави.

В умовах децентралізації влади в Україні особливої актуальності набуває функціонування фінансової системи, яка впливає на формування місцевих фінансів та державного бюджету України. Це перший крок до певної еволюції фінансової системи України у фінансовий міжнародний простір країн Європи та світу. Серед важливих проблем фінансів України є існування тіньової економіки, що знижує реальні доходи населення та фінансовий стан суб'єктів господарювання [4].

Тіньова економіка приховує справжній фінансовий стан підприємств усіх форм власності, не захищає права інвесторів та унеможливорює зростання реального сектору економіки. Залучення інвестицій на основі загального сприятливого інвестиційного клімату для всіх видів капіталу створює умови для фінансового забезпечення та розвитку окремих територій. Відсутність коштів для інвестування вимиває галузеву інфраструктуру на багатьох територіях України.

Для залучення інвестицій необхідно визначити їх рівень на окремих адміністративних територіях, враховуючи фінансові, матеріальні, трудові ресурси та традиції кожного регіону.

Україні для інвестиційних вкладень у структурно формуючі сфери було би ефективно перейняти досвід Угорщини, де існує або здійснюється паритетне поєднання прямих та портфельних інвестицій в економіку регіону, що враховує інтерес підприємства і регіону. Тут необхідно діяти у полі чинного податкового законодавства та реформувати у напрямку поєднання процесів залучення інвестиційних коштів підприємства, банків, населення та включення елементів податкового стимулювання процесу реінвестування в економіку країни. В даному випадку при вкладанні коштів населення для розвитку регіону інвестиції будуть виконувати і соціальні питання населення. На даний час рівень довіри населення щодо вкладання ощадних збережень в інвестиційні проекти низький і знаходиться поза увагою державних інститутів України.

Невизначеність моделі розвитку фінансової системи України призводить до низької якості фінансових послуг та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, спричинює недостатній рівень капіталізації, низької якості і конкурентоспроможності фінансових послуг.

Також, на фінансову систему в Україні впливають нестабільні явища в економіці, які призводять до фінансової кризи, що має вплив на умови Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо заходів реформування фінансової системи України, виходячи із завдань і стратегії ЄС. Це негативно впливає на фінансову ситуацію в Україні, яка є нестабільною, а збалансованість її залежить, насамперед, від розвитку і стабільності фінансів суб'єктів господарювання, державних фінансів, міжнародних фінансових відносин, фінансового ринку та інших сфер і ланок держави.

Одним із факторів стабілізації фінансової системи України є впровадження ефективної фінансової, бюджетної та податкової політики. Видаткова частина не відпо-

відає дохідній частині бюджету, що створює хронічний дефіцит, знижує соціальні стандарти, а для сфери реального сектору — рівень власних оборотних коштів, в основному, породжує значну дебіторську заборгованість [5].

На нашу думку, для розвитку фінансової системи України необхідно її більш детально реформувати, враховуючи міжнародний досвід розвинутих країн світу та Європи, зокрема, це: стимулювання виробництва за рахунок зниження оподаткування; розмежування фінансової та кредитної системи; розробка реальних доходів і витрат, враховуючи всі внутрішні та зовнішні ресурси; суворо розмежувати державний бюджет і державні підприємства; вдосконалення системи фінансового та податкового обліку, сплати податків та статистичної звітності.

Значну роль у стабілізації фінансової системи України відіграє фінансова політика всередині держави, а саме бюджетна: мають місце постійні прорахунки при складанні бюджету України, коли дохідна частина не відповідає видатковій, зате створює хронічний дефіцит фінансових ресурсів усіх рівнів. Податкове законодавство ускладнює проведення в життя податкової політики, яка би гарантувала принцип соціальної справедливості, а також ефективно витрачання бюджетних коштів.

Найскладнішим завданням даного періоду розвитку держави є фінансова стабілізація, яка передбачає зміцнення фінансів підприємств та організацій, домашніх господарств з одночасним зниженням інфляції, зменшення дефіциту бюджету, подолання платіжної кризи, дефіциту платіжного балансу, поліпшення розрахунків за внутрішніми та зовнішніми боргами.

Збалансованість фінансової системи — це оптимальне поєднання регульованих важелів впливу держави на забезпечення виконання програмних фінансових надходжень до державного бюджету й дотримання видаткової частини у межах, які не перевищують припустимі.

Збалансована фінансова політика завжди створює сприятливі умови для розвитку підприємств усіх сфер економіки, адже вона забезпечує приплив інвестицій та різноманітних капіталовкладень в дані сфери, а також підвищує їх здатність ефективно функціонувати на ринку.

В умовах сьогодення фінансова система України, як складова державного організму, характеризується наявністю багатьох проблем, які поглиблюють економічну нестабільність та соціальні конфлікти, до яких приєдналася політична нестабільність, гальмування економічних, фінансово-кредитних, правових та суспільних реформ. При цьому слід враховувати вплив світової пандемії COVID-19, військові дії на Сході та тіньову економіку, що приховує справжній економічно-фінансовий стан підприємств усіх форм власності. Приведені проблеми фінансової системи необхідно враховувати при проведенні реформ у окремих ланках та підсистемах, а також при урегульованні фінансово-правових норм, за допомогою яких держава формує, розподіляє, перерозподіляє і використовує як централізовані, так і децентралізовані грошові фонди [8].

Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом щодо заходів реформування фінансової системи, виходячи із завдань «Стратегія сталого розвитку «Україна — 2020», яка включала в себе 62 реформи, першочерговими визначені такі реформи, як: децентралізація та реформа державного управління, дерегуляція та розвиток підприємництва, реформа системи охорони здоров'я і податкова реформа.

Дані реформи знаходяться у процесі зародження або зміни та працюють неефективно. Наприклад, Податковий кодекс України, (нова редакція набула чинності у 2015 році) щорічно коригується.

За підтримки Європейського Союзу та таких його держав-членів, як Данія, Естонія, Німеччина, Польща та Швеція розроблено «Стратегію розвитку фінансового сектору до 2025 року» (далі Стратегія), оновлену у березні 2021 року, та Комплексну програму розвитку фінансового сектору України 2020 року (далі Комплексна програма). Стратегія розроблена на напрямах, заданих нею. Кожен напрямок має свої стратегічні цілі та індикатори виконання, а саме:

- Стратегічний напрям 1. Фінансова стабільність;
- Стратегічний напрям 2. Макроекономічний розвиток;
- Стратегічний напрям 3. Фінансова інклюзія;
- Стратегічний напрям 4. Розвиток фінансових ринків;
- Стратегічний напрям 5. Інноваційний розвиток [7].

28 травня 2019 року Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері регулювання фінансових послуг (перебуває в стадії ліквідації з 01.07.2020), Фонд гарантування фізичних осіб та Міністерство фінансів України підписали Меморандум про взаєморозуміння та співробітництво з питань підготовки та впровадження Стратегії [7].

Враховуючи міжнародний досвід, у Стратегії розглянуто: поточний стан фінансового сектору України; бачення майбутнього: візія і місія фінансового сектору України до 2025 року, які об'єднані в чотири основні групи: провайдери фінансових послуг, інфраструктура та технології, регуляція та контроль і експертиза; характеристики майбутнього фінансового сектору України; стратегічні цілі Стратегії; дорожня карта Стратегії; міжнародні зобов'язання у сфері фінансових послуг Стратегії [7].

Фактично, уся фінансова система представляє собою сукупність усіх сфер і ланок, де є неминучим потік фінансових ресурсів. Тобто це і фінанси суб'єктів господарювання, і державні фінанси, міжнародні фінансові відносини, страхування, фінансовий ринок тощо. Від ступеня розвитку і збалансованості кожної з цієї галузі зокрема, залежить рівень розвитку і збалансованості усієї фінансової системи України загалом.

Світова фінансова система функціонує, як сукупність міжнародних валютних кредитних і розрахункових відносин, пов'язаних між собою за допомогою взаємодії світових фінансових ринків, міжнародних фінансових інститутів, взаємозалежних між собою в певному порядку через світові фінансові потоки. Зокрема, на увагу заслуговує, американська модель, для якої є характерним те, що вона базується на індивідуалізмі її учасників та принципах лібералізму — заохочує підприємницьку активність та прагнення до збагачення найактивнішої частини населення. В той же час малозабезпеченим групам створюється прийнятний рівень життя за рахунок різних пільг і допомог. До елементів фінансової системи США належать: фінанси федерації, які включають федеральний бюджет, спеціальні фонди федерального рівня, фінанси державних підприємств; фінанси штатів, що мають власний бюджет, спеціальні фонди та фінанси підприємств, котрі знаходяться у власному штаті; місцеві фінанси, до яких входять місцеві бюджети, фінанси комунального господарства, різноманітні фонди. Західноєвропейська модель менш уніфікована, крім британської — більш схожа до

американської та скандинавської моделі держави загального добробуту. Західноєвропейську модель можна визначити, як корпоративну, що базується на їх господарських, професійних, профспілкових та інших об'єднаннях, що реалізують свої групові інтереси через соціальні протести і зіткнення [9].

Японській моделі характерно те, що соціальні зобов'язання беруть на себе общини, а не держава. Грошово-кредитна система Японії складається з банківської системи, в яку входить Центральний банк Японії та комерційні банки, інші кредитні інститути. В Японії розвинені великі об'єднання банків та підприємств. На чолі цих груп стоїть місцевий банк, що об'єднує навколо себе великі промислові підприємства. Фінанси державних підприємств Японії входять до державного бюджету, як спеціальні рахунки. Важливим є те, що дані підприємства не займаються виробничою діяльністю, а тільки підтримують інфраструктуру [10].

В основному, фінансова система країн із розвинутою економікою містить такі ланки: державний бюджет; територіальні фінанси; державний кредит та кредити місцевих органів влади; спеціальні фонди; фінанси суб'єктів господарювання.

Країни з розвиненими фінансовими системами мають вищі темпи економічного зростання, оскільки між рівнем їх розвитку та інтенсивністю економічного розвитку країн є тісний зв'язок. Фінансові системи допомагають мобілізувати заощадження, розподіляють інвестиційні ресурси, забезпечують страхування, розподіл та диверсифікацію ризиків, сприяють посиленню корпоративного контролю в країні. Через фінансові системи збирають і обробляють інформацію про інвесторів, інвестиційні проекти. Це дає змогу ефективно розподіляти кошти, здійснювати нагляд і корпоративний контроль за розподіленими коштами. Серед основних проблем фінансової системи України слід відзначити також неефективну систему державного регулювання, що унеможливує сталість її розвитку. Одним із варіантів якісної трансформації фінансової системи країни може бути використання прогресивного світового досвіду провідних країн світу – Великобританії, Німеччини, Японії – у галузі створення єдиного регулятора фінансової системи (мегарегулятора) [8].

За допомогою останнього можливим стане уникнення протиріч у сфері контролю за фінансами та формування надійного базису для інтеграції України у світову фінансову систему.

До закономірностей розвитку суспільства слід віднести об'єктивний процес економічних трансформацій, який доводить, що ефективна організація бюджетної системи, незалежно від її моделі, має ґрунтуватися на: фінансових інститутах, які здійснюють чітко визначені функції, взаємодіючи між собою в процесі прийняття оптимальних бюджетних рішень; законодавчо встановлених, чітких, деталізованих процедурах, нормах та принципах організації бюджетного процесу. Фінансова система України за останні роки зазнала істотних змін, але багато з них не дістали відповідного відображення у законодавстві. Україна потребує чіткої правової та адміністративної основи управління податково-бюджетною сферою. Це означає, що всі функції та механізми такого управління (бюджетною та позабюджетною діяльністю) повинні у повному обсязі регламентуватися законами та нормативними актами. Державні кошти слід виділяти та витратити лише за наявності відповідних на це правових повноважень. Вітчизняні науковці визначають, що фінансова система являє собою сукупність сфер та ланок чи елементів держави, який є показником розвитку, функціонування

та ефективності державної політики. Сутність фінансової системи полягає у тому, що вона є тією базовою основою, яка забезпечує діяльність та функціонування економіки країни як в цілому, так і в окремих її проявах. Фінансова система є тією рушійною силою, яка рухає життя країни та підтримує баланс, який забезпечує динамічний розвиток усіх сфер та ланок господарства країни, а також підтримує виконання соціального захисту на необхідному рівні через діяльність певних інститутів. Фінансову систему держави можна розглядати, як сукупність фінансових інститутів, кожний з яких сприяє утворенню та використанню відповідних централізованих та децентралізованих грошових фондів для здійснення фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування.

В організаційному аспекті фінансову систему можна розглядати, як сукупність органів державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють у межах своєї компетенції керівництво фінансовою діяльністю держави та підприємств, установ, організацій, що беруть у ній участь [6].

Якщо характеризувати фінансову систему з позицій економіки, то вона буде значно ширшою і включатиме державні фінанси (бюджет держави, фонди цільового призначення, державний кредит, фінанси державних підприємств), фінанси суб'єктів господарювання, міжнародні фінанси (валютний ринок, фінанси міжнародних організацій, міжнародні фінансові інституції) та фінансовий ринок (ринок грошей, ринок капіталів, кредитний ринок та ринок цінних паперів). Державні фінанси, відіграючи винятково важливу роль в економіці, не можуть розглядатися, як єдиний або найголовніший інструмент економічної політики. Сам стан державних фінансів та формування доходної і видаткової частин бюджету залежать від багатьох чинників, насамперед, економічного стану та фінансової політики. Ще однією ланкою фінансової системи є кредит – державний (і муніципальний) та банківський. І хоч основні риси кредиту (платність, строковість, поворотність, забезпеченість) є однаковими для цих двох форм, ототожнювати їх не можна. У відносинах державного кредиту (як зовнішнього, так і внутрішнього) позичальником виступає безпосередньо держава. Наявний борг має погашатися у встановлені державою терміни. Отримані кошти спрямовуються на покриття дефіциту державного бюджету, на фінансування поточних видатків держави. Політика у галузі державних фінансів не може не враховувати специфіки відповідного етапу соціально-економічного розвитку країни, тобто реформа державних фінансів повинна мати певну концептуальну спрямованість і на їх основі поступово продовжувати удосконалювати всі її ланки та підсистеми.

Однією з основних проблем нестійкості фінансової системи України є відсутність належного державного контролю. Оскільки останній - важлива функція держави, за допомогою якої забезпечуються умови для функціонування фінансової системи, дефіцит належного контролю призвів до зловживань та порушень у сфері фінансових відносин. У даному зв'язку обов'язковим має бути вдосконалення системи фінансового контролю за рахунок збалансування місцевих та державного бюджетів, досягнення самодостатності у фінансах окремих регіонів країни та галузей економіки, а також дотримання економічної безпеки держави. Все це може стати запорукою ефективного функціонування державних фінансів та посилить престиж країни перед світовою спільнотою. Наразі фінансова система України не відповідає світовим стандартам,

проте залежить від зовнішніх відносин, що провокує її трансформацію з урахуванням інтеграції до світового фінансового простору [8].

Державний фінансовий контроль є складовою управління економічними об'єктами та процесами, основне завдання якої полягає у спостереженні за певним об'єктом з метою перевірки його відповідності бажаному та необхідному стану, передбаченому законами, положеннями, інструкціями та іншими нормативними актами. В Україні державний фінансовий контроль здійснюють Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, Рахункова палата України, Фонд державного майна України, Державна податкова служба України, Державна аудиторська служба України та інші державні органи згідно з чинним законодавством.

Недоліками сучасної системи державного контролю слід вважати, що більшість перевірок носять фіскальний характер. Водночас зазначені методи дозволяють лише виявити фінансові порушення, констатувати негативні явища, але не дають можливості запобігти їм або детально дослідити причини їх виникнення.

Негативним у функціонуванні вітчизняної системи державного контролю необхідно зазначити проблему переважного використання заходів подальшого контролю. У світовій практиці процедури поточного та попереднього контролю вважаються найбільш дієвими, однак, ці види контролю в нашій країні є нерегульованими та слабкими [11]. Разом з тим варто відмітити, що неусвідомленість важливості проведення поточного та попереднього контролю як системою управління державними фінансами, так і керівниками підприємств, є також значною проблемою. Це ж стосується недосконалості діючих нормативно-правових документів та розміру штрафів, тому що їх сума за незаконне або нецільове використання бюджетних коштів менша за самі обсяги цих коштів і держава втрачає значні суми через зловживання посадових осіб, що призводить до збільшення порушень і нецільового використання бюджетних коштів.

На розвиток фінансової системи впливає безліч факторів, які потрібно враховувати з метою недопущення застою і кризових явищ. У цьому зв'язку необхідно налагоджувати та вдосконалювати механізми реалізації фіскальної, грошової і кредитної політик з метою забезпечення належного функціонування вітчизняної фінансово-кредитної системи. Водночас стратегія і тактика реформування фінансової системи повинна полягати у поступовій реструктуризації, яка передбачатиме подальшу трансформацію фінансів.

На особливу увагу заслуговує питання створення потужної групи банків, зменшення податкового тиску та впорядкування фінансових потоків. У даному контексті слід зазначити, що цим питанням повинні займатися відповідні органи законодавчої та виконавчої влади: раціональне функціонування всієї фінансової системи можливе лише за рахунок належного функціонування кожної складової окремо та у разі їх синергічного поєднання.

Через фінансову систему відбувається перерозподіл фондів грошових коштів, що обслуговують економічні відносини в країні, починаючи від створення валового внутрішнього продукту і закінчуючи економічними відносинами підприємств і населення. Варто зазначити, що фінансова система України потребує кардинальних змін, оскільки особливості її функціонування не відповідають загальноприйнятим цивілізованим нормам і стандартам.

У сучасних умовах за рахунок неефективної роботи фінансової системи відбувається неповне акумулювання фінансових ресурсів та нераціональний їх перерозподіл між різними сферами. У результаті цього гальмуються надходження інвестицій в країну, адже саме вони необхідні для сталого економічного розвитку та стабільного функціонування держави.

Щодо перспектив розвитку фінансової системи України, слід зазначити, що їй необхідно ефективно впроваджувати фінансовий механізм діяльності бюджетних установ, здійснювати перманентний пошук нових джерел фінансових ресурсів в умовах дефіциту бюджетних коштів, а також раціонально використовувати кошти, залучені за допомогою державного кредиту, зміцнюючи при цьому довіру до державних цінних паперів і, найголовніше, – посилити контроль за цільовим призначенням та використанням бюджетних коштів [1; 3].

Ще однією проблемою на даний час для України залишається незбалансованість у видатках та доходах бюджету, а також значне зростання державної заборгованості та нераціональний розподіл витрат. Для розв'язання зазначених питань, на нашу думку, необхідно впровадити державний контроль за витрачанням коштів, їх доцільністю та належним чином відслідковувати грошові потоки. Водночас обов'язковим має бути зменшення обсягів запозичень для покриття бюджетного дефіциту [1; 2].

Останнім часом мало уваги приділяється таким статтям видатків, як: охорона здоров'я, духовний та фізичний розвиток, на противагу цьому видатки на загальнодержавні функції зростають із року в рік.

На наш погляд, для покращення стану фінансової системи України необхідно переглянути ключові напрямки стабілізаційної політики: розвиток страхового механізму пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів фінансування для отримання вищої освіти полегшить навантаження та сприятиме удосконаленню функціонування фінансової системи країни. Для зменшення заборгованості, Україні слід поновити свій імідж та відновити довіру населення, емітуючи при цьому державні облігації з метою залучення додаткових коштів. Разом з тим у довгостроковій перспективі необхідно створити відповідні механізми, спрямовані на стимулювання розвитку фінансів домогосподарств, оскільки, використовуючи практику зарубіжних країн, слід зазначити, що домогосподарства займають провідне місце у формуванні доходної частини бюджетів усіх рівнів, а також: нормалізувати діяльність валютної, банківської, кредитної систем; поліпшити всі сфери фінансів та роботу інститутів та органів, діючих в області фінансів; політика та стратегія реформування фінансів повинна включати в себе послідовну реструктуризацію, яка враховуватиме подальшу модифікацію.

Еволюція фінансової системи України передбачає необхідність виконання ряду завдань, на які повинні бути зорієнтовані всі зусилля виконавчих та законодавчих органів, зокрема: зменшення податкового тиску; формування групи потужних банків; структурно-інституційна перебудова банківської системи та реорганізація підприємств; регулювання фінансових потоків [6].

Слід відмітити, що в Україні найбільш складні проблеми пов'язані з формуванням фінансового ринку: фондова біржа України має обмежені обороти, хоча варто акцентувати на активізації операцій з цінними паперами. Особливо важливо створити

насичений ринок, тому що саме він може відіграти роль пускового механізму для всебічного розвитку фінансової системи України.

У функціонуванні фінансової системи немаловажливу роль відіграє фінансова політика, тому необхідно терміново запровадити законодавчі зміни на рівні елементів фінансової і стабілізаційної політики: розвиток медичного сервісу, страхових елементів пенсійного забезпечення, страхових засад фінансування отримання спеціальної та вищої освіти; оптимізація результатів фінансування питань, які належать до області компетенції країни та місцевого уряду; забезпечення розвитку випуску облігацій, які розраховані на внутрішній і на зовнішній ринки; забезпечення кредитування суб'єктів господарської діяльності; спрямований розвиток інструментів та інститутів фондового ринку.

Світова фінансова система, так само як і національна фінансова система, переживає кризу, що викликає хвилю недовіри до фінансової системи і до державного управління фінансами. Тому до найбільш актуальних напрямів реформування фінансової системи України можна віднести: посилення децентралізації надходжень та витрат; стимулювання виробництва за рахунок зниження оподаткування та державної підтримки пріоритетних галузей розвитку; уточнення структури доходів і витрат держави; вдосконалення системи фінансового обліку, сплати податків та статистичної звітності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз фінансової системи України показує, що вона є незбалансованою. В умовах міжнародної фінансової співпраці для розвитку та збалансованості фінансової системи України необхідно визначити модель розвитку та удосконалення даної системи, враховуючи усі ризики, забезпечити захист прав інвесторів та запровадити нагляд за діяльністю фінансових інститутів. Для тісної співпраці з Європейським союзом, зростання сукупного суспільного продукту, розвитку галузей, соціального захисту населення і обороноздатності країни Україні потрібний новий економічний курс та реформування кожної фінансової ланки з метою.

Для подолання проблем фінансової системи слід сприяти збільшенню обсягу фінансових ресурсів країни, проводити контроль за ефективністю їх використання та цільовою направленістю. В Україні слід приділити увагу удосконаленню існуючої законодавчої бази, яка є неповною. Щодо податкової політики, то значну увагу слід приділити порядку вдосконалення системи оподаткування, поліпшенню законодавчої бази з питань пільг та привілеїв, питанням уникнення подвійного оподаткування. Для того, щоб фінансова система України розвивалась збалансовано, варто спершу визначити модель, за якою вона розвиватиметься, удосконалити систему ризик-менеджменту шляхом постійного вивчення можливих ризиків, запровадити нагляд за діяльністю фінансових інституцій, забезпечити захист прав інвесторів.

У сучасному світовому просторі від входження держав у міжнародну фінансову систему значною мірою залежить успішне розв'язання ними власних завдань національного економічного росту, покриття бюджетних дефіцитів, виконання боргових зобов'язань за внутрішніми та зовнішніми позиками тощо.

В умовах світових глобалізаційних процесів наша країна постійно співпрацює та взаємодіє з іншими країнами та результативність залежить від того, наскільки міцною є позиція нашої держави, наскільки стійкою є вона у фінансовому плані. Фінансова система — це перший крок, який забезпечить нам цю стійкість та надійність. Саме

тому її удосконалення, впровадження чогось нового є дуже важливим для країни, адже від того, наскільки чітко все організовано, залежить і кінцевий результат, який, перш за все, полягає у визнанні України, як надійного міжнародного партнера у співпраці та зайняття нею належного місця на світовій арені.

Таким чином, у сучасних умовах існує об'єктивна потреба у ефективній реалізації програми фінансового оздоровлення держави, розробці ряду стабілізаційних заходів щодо запобігання негативним наслідкам від фінансової кризи, що вимагає, на нашу думку, прийняття низки відповідних законів, здійснення практичних заходів та розробки науково обґрунтованих критеріїв функціонування фінансової системи держави з метою мінімізації можливих збитків від подальших фінансових криз для вітчизняної економіки. За умови імплементації перерахованих вище рекомендацій сучасна фінансова система України вийде на траєкторію стабільного економічного розвитку.

1. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. № 2456-VI (із змінами і доповненнями на 01.07.21). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>; 2. *Коваленко В. В.* Реформування та стратегічний розвиток фінансової системи України. ScienceRise. 2015. № 2(3). С. 43-46; 3. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації : кол. моногр. / [Луніна І. О., Булана О. О., Фролова Н. Б. та ін.] за ред. д. е. н. І. О. Луніної; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2014. 296 с.; 4. Проблеми розвитку фінансової системи України та шляхи їх вирішення: монографія / М.І. Карлін, Ю.В. Шулик, А.В. Кулай та ін.; за ред. д.е.н. проф. М.І. Карліна. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 364 с.; 5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співчленами, з іншої сторони. Урядовий веб-портал. URL: [EUAssociation Agreement_%28body%29.pdf](http://euassociation.com/association-agreement); 6. Еволюція фінансової системи ЄС: виклики та перспективи для України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1671>; 7. Стратегія розвитку фінансового сектору України 2025. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2020/>; 8. Фінансова система національної економіки: проблеми розвитку та управління змінами [Текст]: у 3 т. / за ред. Т. І. Єфименко; Держ. навч.-наук. установа «Акад. фін. упр.». К.: ДНУ «Акад. фін. упр.», 2012. Т.1 / [Я. Б. Базилук та ін.]. 2012. 892 с.; 9. Фінансова система в США. URL: <http://amerikos.com/usa/financial-s/>; 10. Фінансова система Японії. URL: <http://japangid.ru/regulirovanie-runka-bankovskix-uslug/>; 11. *Елерс Герд.* Стратегії реформ у сфері державних фінансів. Національні програми та міжнародні вимоги (МВФ, ЄС, Світовий банк). Фінанси України. 2014. № 7. С. 7-16.

1. *Biudgetyi Kodeks Ukrainy* [Budget code of Ukraine]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>; 2. *Kovalenko V.V.* (2015) Reformuvannia ta strateghichni rozvytok finansovoi systemy Ukrainy [Reforming and strategic development of the financial system of Ukraine]. ScienceRise, 2 (3). Pp. 43-46; 3. *Lunina I. O., Bulana O. O., Frolova N. B. ta in.* za red. d. e. n. I. O. Luninoi(2014). Rozvytok derzhavnykh finansiv Ukrainy v umovakh hlobalizatsii : kol. monohr. [Development of public finances of Ukraine in the conditions of globalization: count. monogram]. NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy» [NAS of Ukraine, State Institution «Inst. and predicted. NAS of Ukraine »], Kyiv. 296 p.; 4. *Carlin M.I., Shulik Yu.V., Kulay A.V. et al.*; in a row. Doctor of Economics prof. E. Carlina. (2014) Problemy rozvytku finansovoi systemy Ukrainy ta shliakhy iikh vyrishennia: monohrafia [Problems of development of the financial system of Ukraine and ways of their solution: monograph]. Lutsk: Tower-Printing, pp. 364 p.; 5. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivchlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, European Members, on the other]. Available at: [EUAssociation Agreement_%28body%29.pdf](http://euassociation.com/association-agreement); 6. *Evolutsiia finansovoi systemy YeS: vyklyky ta perspektyvy dlia Ukrainy* [Evolution of the EU financial system: challenges and prospects for Ukraine].

Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1671>; 7. Strateghija rozvytku Ukrainy 2025: strateghija nacionalnoji modernizaciji» [Ukraine 2020 Development Strategy: Ukraine's National Modernization Strategy] (2015). Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/>; 8. Finansova systema nacionalinoi ekonomiky: problemy rozvytku ta upravlinnia zminamy.(2012) [The financial system of the national economy: problems of development and change management] [Text]: in 3 volumes / ed. TI Efimenko; The state. scientific-scientific "Acad. Finn. «. K.: DNU «Acad. Finn. 892 p.Vol.1 / [I. B. Basiluk and others]; 9. Finansova systema v SShA [The US financial system]. Available at: <http://amerikos.com/usa/financial-s/>; 10. Finansova systema Yaponii [Japan's financial system]. Available at: <http://japangid.ru/regulation-runka-bankovskix-uslug/>; 11. *Eliers Gerd* (2014). Stratehii reform u sferi derzhavnykh finansiv. Natsionalni prohramy ta mizhnarodni vymohy (MVF, YeS, Svitovi bank) [Public Finance Reform Strategies. National Programs and International Requirements (IMF, EU, World Bank)]. Finance of Ukraine, 7. Pp. 7-16. Available at: <http://amerikos.com/usa/financial-s/>.

УДК: 336.144.2

DOI: 10.36919/2312-7812.1.2021.84

*П.О. Фененко, В.В. Оніщенко,
А.М. Кучерявий*

БЮДЖЕТУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

З'ясовано, що сучасні європейські тенденції у сфері державного регулювання економікою тяжіють до підвищення ролі регіональних і місцевих органів влади (на основі розвитку сучасних інститутів децентралізованого управління) задля створення умов як для розвитку регіональної політики за стандартами ЄС, так і для успішного застосування нових механізмів консолідації державних фінансів.

Доведено, що питання вдосконалення процесу бюджетного регулювання в контексті проведення реформи децентралізації не може бути наслідуваним або побудованим за певним шаблоном, однак вивчення досвіду розвинених країн світу є безумовно необхідним та корисним, оскільки він переконливо свідчить, що сильною стороною системи місцевого самоврядування є те, що воно позбавлене залежності від фінансування державним бюджетом, здатне ефективно вирішувати проблеми місцевого рівня, а в результаті сприяти економічному піднесенню країни в цілому.

Аргументовано, що корисним для вивчення є досвід Польщі у проведенні реформи децентралізації, а відтак і змін бюджетного регулювання, оскільки країна-сусід України на початок 90-х років мала подібні до вітчизняних макроекономічні показники, однак протягом наступних десятиліть продемонструвала стрімке економічне піднесення саме за рахунок провадження реформ такого характеру. Встановлено, що успішне впровадження польських реформ значною мірою завдячувало чіткому поділу обов'язків між Сенатом, Урядом, експертами та неурядовими організаціями, які виступали разом, як єдиний «штаб реформ».

Обґрунтовано важливість адаптації досвіду Словаччини в частині бюджетування до вітчизняної практики, а саме: нею була обрана так звана «роздільна модель» публічного адміністрування, яка організована на трьох рівнях: муніципалітет – край – держава. Ключовим принципом побудови даної моделі є високий рівень автономії різних її ланок, їх фінансова самодостатність, відсутність відносин субординації між ними та максимальна децентралізація повноважень та відповідальності. Окремі функції муніципалітети можуть здійснювати спільно, а